

FROM THE EDITOR
OD REDAKCJI

FOREWORD TO VOLUME LIII/2025

Volume LIII of ‘Urbanism and Architecture Files of the Polish Academy of Sciences Kraków Branch’, published in 2025, features texts on architecture and urban planning included in ten thematic sections. These are, in turn: Cracoviana, Urban Design, Urban and Spatial Planning, Spatial Planning, Architecture, Theory of Architecture, History of Architecture, Landscape Architecture, Theory of Landscape Architecture, Garden Design.

The Cracoviana section features matters related to Podgórze, the right-bank district of Kraków. The first article addresses the morphological changes of Zabłocie in the context of business development. The second text concerns the registration of the fortress landscape of the Tyniec fortifications as an attempt to highlight the outline of the former fortress.

Urban design is represented by five articles. The first presents the revitalization of the Old Town in Jeddah, Saudi Arabia, in the context of heritage conservation and new challenges in the development of public spaces. The following article describes the implementation of a public transport-oriented development strategy as a tool for shaping the physiognomic order. The next three texts deal with Polish cities: Rzeszów, Szczecin and Wrocław. The first article presents the multi-faceted transformation of Śreniawitów Square. Szczecin is then described through the prism of increasing green areas in a highly urbanized area using the roofs of existing buildings, using the example of the development of a section of the ‘Śródmieście-Centrum’ district. In Wrocław, the authors analyse urban regeneration by assessing four academic libraries.

Urban and spatial planning is represented by a text on urban design in the context of the new tools in the planning system. The authors of the second

article in this section discuss Turkey and nature-based design solutions there and how municipal policies support them as a study case. The Spatial Planning section contains a text on the analysis of the structure and spatial continuity of green areas in selected voivodeship cities in Poland.

The largest section in this volume is Architecture. This block opens with a text on the interpretation of matter and material, which considers concrete as a rational medium in recent Polish architecture. The following article presents fabrication in architectural parametric design, and analyses the problems and potentials of optimizing architectural detail. The next text discusses design workshops as a tool in improving the quality of environmental conditions in existing palliative care facilities, the study case was the Hospice of the Good Samaritan in Lublin. The fourth text presents the architecture of the 21st century in the context of the transformation of the historic European ports of Lyon and Marseille. In the following text, the authors again consider concrete, but this time as a structural material in the design of memorials, particularly in the context of meaning and form. The last text addresses invisible architecture by considering matters that range from aesthetics to sustainable solutions. This block is complemented by its successor — Theory of Architecture, which includes a single text on sanctity, and discusses its traces in space.

The History of Architecture section begins with an article on the different faces of Modernism, using the 1960s competition for the centre of Łódź as an example. The following text presents the transformation of the medieval architecture of the parish church in Złoty Stok against the background of the stylistic trends of the Gothic and Renaissance

periods in Silesia. The third article examines the work and research of Czesław Thullie — an architect, researcher, and educator, also one of the authors of the Files. The block closes with a history of the belfry in Strzeszów, presented against the background of other belfries in the Trzebnica district.

This volume's Landscape Architecture section is represented by three articles. The first proposes a conceptual method for analysing traditional local architecture — the study was carried out as part of the Lower Silesian Landscape Audit. The second text is an analysis of the impact of urban greenery on its surroundings using 3D GIS technology — on the example of the revitalization of Chmielna Street in Warsaw. In the last article, the authors present small-scale religious architecture as an expression of faith and a distinctive feature of the cultural landscape of borderland villages, using the case of the municipality of Czyże in the Podlaskie Voivodeship. The Theory of Landscape Architecture section introduces the

concept of Urban Landscape Character Determinants (referring to James Corner's publication) against the background of Landscape Urbanism theory.

Volume LIII of the Files concludes with three articles from the Garden Design block. The first investigates the theory and practice of restoring orangery plant collections in European historic gardens. The next presents Les Jardins d'Étretat versus historical and contemporary styles. The last presents the symbolism of the garden in contemporary Holocaust memorial architecture.

The articles in this volume present a diverse range of topics, as investigated by researchers and designers. We pursue our stated goal of creating a forum for presenting research on architecture and urban planning from a wide range of perspectives, we encourage the blending and interpenetration of specializations, and the combination of research and design.

The Editorial Team

PRZEDMOWA DO TOMU LII/1/2024

Tom LIII „Teki Komisji Urbanistyki i Architektury Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie” z 2025 roku zawiera teksty z zakresu architektury i urbanistyki zamieszczone w dziesięciu działach tematycznych. Są to kolejno: Cracoviana, Urbanistyka, Urbanistyka i planowanie przestrzenne, Planowanie przestrzenne, Architektura, Teoria architektury, Historia architektury, Architektura krajobrazu, Teoria architektury krajobrazu, Sztuka ogrodowa.

W dziale Cracoviana znalazły się zagadnienia związane z Podgórzem, prawobrzeżną dzielnicą Krakowa. W pierwszym artykule podjęto kwestie przemian morfologicznych Zabłocia w kontekście rozwoju przedsiębiorstw. Drugi z tekstów dotyczy rejestracji krajobrazu warownego fortyfikacji tynieckich jako próby uczytelnienia zarysu dawnej twierdzy.

Urbanistykę reprezentuje pięć prac. W pierwszej przedstawiono rewitalizację Starego Miasta w Jeddah w Arabii Saudyjskiej, w kontekście ochrony dziedzictwa i nowych wyzwań w zagospodarowaniu przestrzeni publicznych. W kolejnym artykule opisano wdrożenie strategii rozwoju zorientowanego na transport publiczny jako narzędzia kształtowania porządku fizjonomicznego. Kolejne trzy teksty dotyczą polskich miast: Rzeszowa, Szczecina i Wrocławia. W pierwszym artykule przedstawiono wieloaspektową transformację placu Śreniawitów. Następnie opisano Szczecin przez pryzmat zwiększenia terenów zieleni w obszarze silnie zurbanizowanym przy wykorzystaniu dachów istniejących budynków, na przykładzie zabudowy fragmentu dzielnicy Śródmieście-Centrum. We Wrocławiu autorzy analizują rewitalizację miejską oceniając cztery biblioteki akademickie.

Urbanistykę i planowanie przestrzenne reprezentuje tekst dotyczący projektowania urbanistycznego

w kontekście nowych narzędzi systemu planowania. Autorzy drugiego w tym dziale artykułu jako przypadek studialny rozważają Turcję i tamtejsze rozwiązania projektowe, bazujące na przyrodzie oraz kwestie wspierania ich przez polityki miejskie. W dziale Planowanie przestrzenne zamieszczono tekst dotyczący analizy struktury i ciągłości przestrzennej terenów zieleni w wybranych miastach wojewódzkich Polski.

Najbardziej obszerny dział to w tym tomie to Architektura. Blok otwiera tekst o interpretacji materii i materiału rozważający beton jako racjonalne medium w najnowszej architekturze polskiej. W następnym artykule zaprezentowano fabrykację w architektonicznym projektowaniu parametrycznym, analizowano też problematykę i możliwości optymalizacji detalu architektonicznego. Kolejny tekst dotyczy warsztatów projektowych jako narzędzia w procesie poprawy jakości warunków środowiskowych w istniejących placówkach opieki paliatywnej, przypadkiem studialnym było Hospicjum Dobrego Samarytanina w Lublinie. Czwarty z tekstów prezentuje architekturę XXI wieku w kontekście transformacji historycznych portów europejskich w Lyonie i Marsylii. W kolejnym tekście autorzy ponownie rozważają beton, ale tym razem jako materiał strukturalny w projektowaniu miejsc pamięci, szczególnie w kontekście znaczenia i formy. Ostatni z tekstów podejmuje temat architektury niewidocznej rozważając problematykę od estetyki po rozwiązania zrównoważone. Uzupełnieniem jest kolejny blok — Teoria architektury — zawierający jeden tekst dedykowany kwestii świętości, rozważane są jej ślady w przestrzeni.

Dział Historia architektury rozpoczyna artykuł opisujący różne oblicza modernizmu na przykładzie konkursu na centrum Łodzi z lat 60. XX wieku.

Kolejny tekst prezentuje przemiany średniowiecznej architektury kościoła parafialnego w Złotym Stoku na tle nurtów stylistycznych okresu gotyku i renesansu na Śląsku. Trzeci artykuł przybliży działalność i badania Czesława Thullie — architekta, badacza, pedagoga, także jednego z autorów publikujących w „Tece KUiA”. Blok zamyka historia dzwonnicy w Strzeszowie przedstawiona na tle innych dzwonnicy powiatu trzebnickiego.

Architekturę krajobrazu w tomie reprezentują trzy artykuły. W pierwszym zaproponowano koncept metody analizy tradycyjnej lokalnej architektury — badanie zrealizowano jako część dolnośląskiego audytu krajobrazowego. Drugi z tekstów to analiza wpływu zieleni miejskiej na otoczenie z wykorzystaniem technologii 3D GIS, na przykładzie rewitalizacji ulicy Chmielnej w Warszawie. W ostatnim z artykułów autorzy przedstawiają małą architekturę sakralną jako wyraz wiary i wyróżnik krajobrazu kulturowego wsi pogranicza, na przykładzie gminy Czyże w województwie podlaskim. W dziale Teo-

ria architektury krajobrazu przedstawiono koncepcję Determinant Charakteru Krajobrazu Miejskiego (odnosząc się do publikacji Jamesa Cornera) na tle teorii Urbanistyki Krajobrazowej.

Trzy artykuły w bloku Sztuka ogrodowa zamykają LIII tom „Teki”. Pierwszy dotyczy teorii i praktyki odtwarzania kolekcji roślin oranżeryjnych w europejskich ogrodach historycznych. Następny prezentuje Les Jardins d'Étretat versus style historyczne i współczesne. W ostatnim przedstawiono symbolikę ogrodu we współczesnej architekturze miejsc pamięci poświęconej tematyce Holocaustu.

Artykuły zawarte w tym tomie przedstawiają różnorodną tematykę, którą zajęli się badacze i projektanci. Realizujemy postawiony cel, jakim jest stworzenie forum dla prezentacji badań związanych z architekturą i urbanistyką w ujęciu szerokim, zależy nam na przenikaniu się specjalności, ale też łączeniu badań naukowych i działań projektowych.

Redakcja